

Memòria de la Transició

Mig segle després de la publicació d'«Els altres catalans» de Francesc Candel, Miquel Renu repassa la tesi de Michel Landron sobre la transcendència d'alguns dels llibres de l'escriptor de la Zona Franca

Landron

Michel Landron, en la tesi sobre Candel, raona com aquest gran reconeixement social i institucional, que l'ha convertit en "icona del santoral laic", l'ha perjudicat en la seva dimensió d'escriptor de més d'una cinquantena d'obres i d'un gran nombre d'articles de temes diversos.

Al llarg d'aquests darrers anys han vist la llum diversos articles i treballs acadèmics sobre l'obra de Paco Candel i la seva significació social, política i cultural. No són gaires, però, els fets en clau més estrictament literària. La tesi doctoral del professor de la Universitat d'Angers Michel Landron editada per edicions Harmattan, el 2013, a la col·lecció *Recherches et Documents*, amb un pròleg de Pilar Martínez-Vasseur i que té per títol *Francisco Candel. Une mémoire de la Transition démocratique en Catalogne?*, i també la tesi doctoral de Bernard Vau-leon *Recherche linguistique et création romanesque chez Francisco Candel* (Université de Rennes, 1978) són, possiblement, els treballs acadèmics que més incideixen en l'aposta literària de Paco Candel i que contribueixen, d'aquesta manera, a fer ben visible que "aquest escriptor autodidacte, ignorat per la crítica literària i poc citat en antologies i històries de la literatura castellana o catalana", en paraules de Michel Landron, ha esdevingut un referent col·lectiu àmpliament reconegut. Fins i tot Michel Landron, en aquesta tesi, raona com aquest gran reconeixement social i institucional, que l'ha convertit en "icona del santoral laic", l'ha perjudicat en la seva dimensió d'escriptor de més d'una cinquantena d'obres i d'un gran nombre d'articles de temes diversos.

En concret, el treball de M. Landron estudia un període curt en el temps de l'extensa producció candeliana, exactament un període de deu anys, de 1976 a 1986, els anys de la Transició democràtica. El material literari és, però, molt important en el conjunt de l'obra de Candel. Es tracta de cinc obres fonamentals: *Barrio* (1977), *Un charnego en el Senado* (1979), *Hemos sido traicionados* (1982), *Els altres catalans vint anys després* (1985), i l'edició en castellà (1986), i una obra posterior a aquest període que il·lustra, però, el mandat municipal de Paco Candel, entre 1979 i 1983, *Un Ayuntamiento llamado Ellos* (1994). Són obres molt diferents, algunes d'encàrrec a

partir d'articles periodístics, altres amb una clara voluntat de ficció narrativa, però totes, sempre, sigui quin sigui el gènere, més proper a l'assaig periodístic o la novel·la, són la memòria íntima i la biografia que nodreixen i unifiquen la seva escriptura.

Michel Landron analitza a fons aquestes cinc obres, ben armat amb la més completa panòpia de la teoria i crítica literàries, cosa que li permet realitzar una exegesi precisa i detallada dels textos candelians estudiats. Així doncs, analitza com Candel estableix el seu *contracte d'escriptura*: les seves convencions com a escriptor, que cerquen la predisposició participativa dels lectors, el que anomena "contracte de lectura". En el cas de *Barrio*, el discurs metatextual entre els tres o

Candel transcendeix la memòria personal en col·lectiva

quatre personatges autors del text *Barrio*, El Candel, Francisco Candel i l'Autor Omniscient?, fa possible, a través del recorregut textual i icònic de l'obra, el coneixement i la presa de consciència d'aquest fenomen urbà. L'ús de la primera o tercera persones en els seus textos, d'heterònims i *alter ego* (Fernando Cranes, Felipe Blasco...), li permet establir plans i distàncies diferents en el tractament narratiu, alguns més propers al text narratiu ficcionat i altres al periodístic, sempre, però, fruit d'un mateix pòsit, el de la memòria personal, que sovint aconsegueix transcendir en memòria col·lectiva. Estilísticament hi ha una gran distància entre *Un charnego en el Senado*, escrit en primera persona, i *Un Ayuntamiento llamado Ellos*, on el pòsit de memòria personal esdevé més novel·lat, dis-tant, complex..., lluny, molt lluny del realis-

me social, especialitzat en barraquisme, en què l'han volgut encasellar i que tant el molestava; "...me estigmatizaban con aquello de que era un escritor de barracas, y me molestaba..." (*La Vanguardia*, 23/08/2006). El compromís polític i social de Candel, i l'abast temàtic de la seva obra (els barris, la immigració, l'obrisme...) no poden tapar la seva dimensió d'escriptor, d'escriptor complex, que no és en absolut un mer notari de fets, sinó un autèntic creador literari. Aquest és el plantejament que Michel Landron defensa, amb insistència, al llarg de la seva tesi.

Compromís i desencís

El llibre de M. Landron s'estructura en tres grans apartats i la conclusió final: *Les opcions narratives*, *El compromís i el desencís*, *Una memòria dels altres catalans* i la conclusió; tots aquests apartats, dividits en tres capítols i diversos subcapítols. A part dels aspectes estilístics comentats anteriorment, voldria destacar-ne dos més: els mecanismes de la memòria i la llengua literària. L'autor de la tesi explica que, a partir dels diaris íntims i personals, dels seus singulars carnets de notes i mitjançant el seu treball literari, Candel transforma la memòria personal en autèntica reescriptura de la història. Paco Candel volia escriure en la llengua parlada per la gent, la seva gent, i, per això, procedia a una

Candel, segon des de l'esquerra, a la històrica manifestació de la Diada del 1977, envoltat dels principals líders polítics del moment
XAVIER VALLS

E

El compromís de Paco Candel va ser amb la gent i amb Catalunya, però també amb els seus lectors

transcripció d'aquesta en tots els seus registres, en algunes ocasions utilitzant els grafitis de les parets del barri, expressió del seu marc vital. Malgrat que algunes de les seves obres foren editades primer en català, traduïdes, com fou el cas d'*Els altres catalans* i *Els altres catalans vint anys després*, el conjunt de la seva obra el va escriure en castellà.

Si bé *Barrio* deixa encara entreveure un cert optimisme militant per a un canvi social i polític significatiu, *Un charnego en el Senado* i, molt especialment, *Un Ayuntamiento llamado Ellos* destil·len un sentiment clar de desencís per com hauria volgut que fos la Transició a la democràcia i els resultats d'aquesta, per com havien estat traïdes les grans esperances posades per Candel en el canvi democràtic i en els seus protagonistes. S'havien perdut la unitat d'acció i els objectius compartits de l'antifranquisme i, ara, es veien posats a prova els seus ideals que, segons Michel Landron, provenien del catolicisme progressista i del marxisme. És certament intens i molt detallat l'estudi que realitza a partir dels textos candelians, de les circumstàncies que incideixen en aquest desencís i de com arriba a produir, fins i tot, una deriva en els sentiments, actituds i fidelitats del personatge central de la novel·la de referència d'aquest període, el Cranes d'*Un Ayuntamiento llamado Ellos*, un alter ego de

Paco Candel. El tercer capítol del llibre tracta el gran impacte social, cultural i polític que va causar la seva obra més coneguda, *Els altres catalans* (1964) i, més exactament, la seva revisió del tema de 1985 *Els altres catalans vint anys després*, on les grans qüestions de la catalanitat i de la llengua, en plena Transició, eren vistes ja a partir de les polítiques de la Generalitat sobre aquests aspectes.

La seva proposta de Catalunya va ser un sol poble i llengua comuna

Candel, plenament immers en el món de la immigració, defensa el compromís social, polític i cultural amb la llengua i amb Catalunya, i fa la proposta de Catalunya un sol poble i una llengua comuna. Candel dona suport a la política lingüística de la Generalitat i participa activament en molts dels seus actes. Deia Candel a *Los otros catalanes veinte años después*: "Yo he resistido, durante mucho tiempo, a creer que la lengua catalana de Catalunya y para los catalanes sea más importante no sólo

que la economía, sino que todo. Y me resistía, quizá, por mi condición de castellanoparlante. Y yo he llegado a decir, y como yo otros, que hay catalanes que, con su catalán, no tienen nada de catalanes, mientras que hay gente que sin serlo, sí. Eso no es del todo cierto. No hay una regla de oro sobre la catalanidad, excepto la lengua, y por ello cada uno es catalán –o no lo es– a su manera. Al inmigrante, por muy catalán que sea o se sienta, si le falta la lengua catalana, carece de credibilidad." Anys després, l'escriptora catalana, d'origen marroquí, Najat El Hachmi guanyarà el premi Ramon Llull de literatura i manifestarà com Candel la seva catalanitat. Paco Candel va signar, el 1994, el *Manifest per la segona Transició democràtica cap a la independència*, en el marc de la IV Convenció per la Independència Nacional.

En conjunt, el treball, la tesi de Michel Landron ens confirma el compromís de Paco Candel amb la gent i amb Catalunya, però sobretot, ens ajuda a descobrir el seu compromís com a escriptor amb la seva llengua de treball, amb els seus potencials lectors, amb els de baix, amb el seu pensament i la seva memòria, amb el seu estil i recursos, *tout court...* amb la literatura.

Es tracta d'una tesi en la qual les notes i el treball textual són tant o més importants que les conclusions. *

Reportatge